

INTERCOMMUNAAL EXAMEN 2020 – 2021

BEGRIJPEND LEZEN

ZESDE LEERJAAR

1 Inleiding

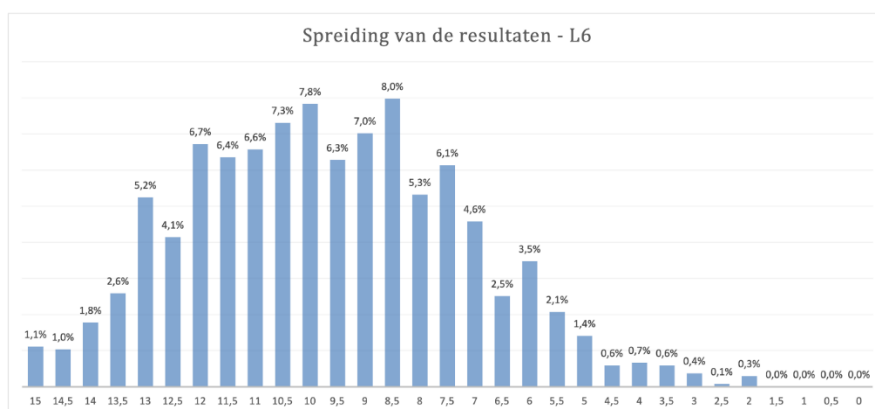
De IOK-toets 2021 stond in het teken van begrijpend lezen. Allen zijn we het eens over het belang van begrijpend lezen. Het is immers een belangrijke vaardigheid zowel in functie van de algemene ontwikkeling als in functie van de verdere onderwijsloopbaan. Onderzoeken stellen echter vast dat het niet de goede weg op gaat met het begrijpend lezen. Bovendien geven leraren in de feedback aan dat begrijpend lezen een moeilijk leerstofonderdeel is en blijft. Momenteel zijn er slechts een beperkt aantal leerlingvolgtoetsen rond begrijpend lezen ter beschikking. Veelal vragen deze ook veel tijd in afname. Met de IOK-toets 2021 willen we inspelen op deze nood maar ook een reflectie op gang brengen rond het thema 'begrijpend lezen'.

Binnen de derde graad is er gekozen om te werken met een bronnenboekje rond het thema klimaat. Dit thema werd als positief ervaren. Een leraar omschreef het als een actueel en relevant thema dat aansluit bij de leef- en belevingswereld van de leerlingen. Het werken met een bronnenboekje heeft als voordeel dat er gewerkt kon worden met korte tekstfragmenten en verschillende tekstsoorten. Nadeel evenwel is dat het voor sommige kinderen toch heel wat leeswerk vraagt.

In de vraagstelling is er gepoogd om een brede waaier van doelstellingen gericht aan bod te laten komen waarbij ook de nodige aandacht is gegaan naar het gebruik van strategieën, hoewel dit niet altijd eenduidig te toetsen valt. We hebben ook gekozen voor een mix van multiple choice-, gesloten en open vragen.

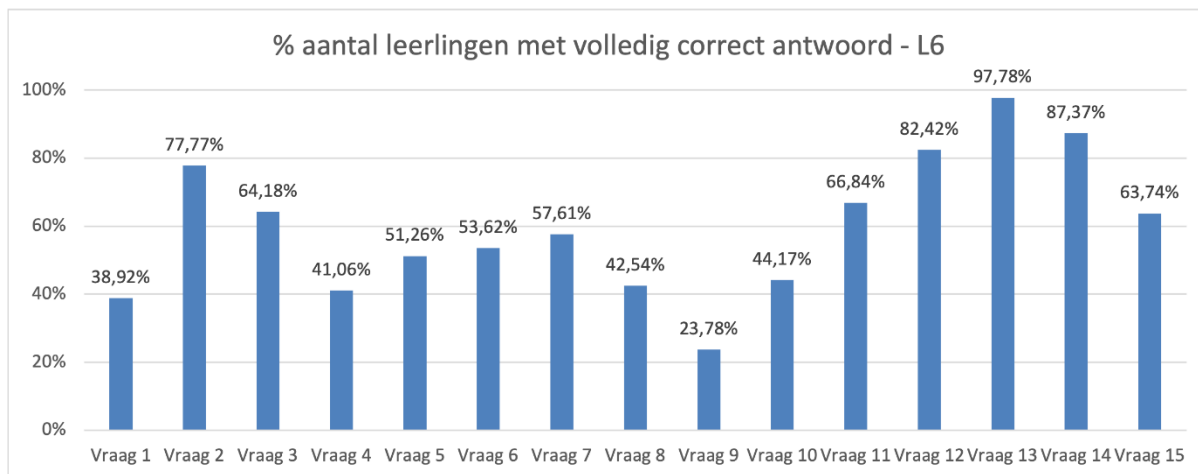
Voor het zesde leerjaar namen 1354 leerlingen deel aan de toets. De gemiddelde score is 9,7/15 of 64,7% en de mediaan 10/15. Er is een brede spreiding van de resultaten (zie grafiek 1). De minimumscore was 2/15. Vijftien leerlingen haalden een maximumscore van 15/15.

2 Grafiek 1: Spreiding van de resultaten

Bij de resultaten per vraag (grafiek 2) vallen de lage scores bij een aantal vragen op. We moeten die evenwel wat relativeren. Het betreft hier het aantal leerlingen met een volledig correct antwoord, dus 1/1. De vragen die minder scoorden bestonden dikwijls uit twee deelvragen. Leerlingen die slechts één deelvraag correct hadden werden niet mee opgenomen in het percentage.

3 Grafiek 2: % aantal leerlingen met volledig correct antwoord

Daarnaast gaven leraren ook terecht enkele opmerkingen bij de complexe formulering van enkele vragen. We komen hier bij de vraagsgewijze bespreking nog op terug.

4 Bespreking van enkele vragen die uitvielen

1	In welke teksten kan je een antwoord vinden op deze vragen?	.1
	Waar kan je informatie krijgen over 'Operatie Proper'? Waarom is de mens schuldig aan het verdwijnen van verschillende diersoorten? 	

Slechts 38,9 procent van de leerlingen gaf zowel voor deelvraag A als deelvraag B een correct antwoord. De meeste leerlingen hadden deelvraag A wel correct beantwoord maar waren bij deelvraag B misleid. In plaats van te antwoorden op de overkoepelende vraag 'In welke teksten kan je een antwoord vinden op deze vragen?', gaven de leerlingen een antwoord op de eigenlijke vraag zelf. Zo kregen we antwoorden zoals:

- Omdat mensen hun leefgebied vernietigen.
- Mensen kappen bossen om steden te bouwen.
- ...

Veel leraren gaven terecht ook aan dat dit voor de leerlingen een heel onduidelijke en verwarrende vraag was.

4	In de laatste zin schrijft Marc De Bel: <i>‘Opdracht volbracht ... Nee, alles in orde ... Geen problemen ... Ja, tot straks in de Megadance.’</i>	
	Waarom gebruikt de schrijver in deze zin beletseltekens (...)? 	
		.1

Vraag 4 scoorde 41,1 procent van de leerlingen correct. Het beletselteken an sich maar ook als term is voor de meeste kinderen geen parate kennis. Vermoedelijk zijn een aantal kinderen hierop afgehaakt. Bij de correcte antwoorden zagen we dat een aantal leerlingen de omschrijving van een beletselteken gaven. Anderen, het merendeel kan zich evenwel verbeelden dat het hier om een telefoongesprek ging.

Leerlingen die deze vraag juist hebben, bezitten de vaardigheid om zich in te leven in de geschetste situatie en context. Een belangrijk element om verhalen te begrijpen.

5	Marc De Bel schrijft in de vierde zin: <i>‘Zij heeft makkelijk praten! Ik zie hier godverdomme geen steek!’ vloekt de spierenbundel.</i>	
	Naar wie verwijst ‘Zij’? Naar wie verwijst ‘de spierenbundel’?	
		.1

51,3 procent van de leerlingen heeft beide deelvragen correct. Deze score geeft aan dat het toch belangrijk is om tijdens tekstbesprekingen voldoende aandacht te blijven besteden aan verwijswaarden. Voor een goed tekstbegrip is het immers noodzakelijk dat je bij verwijswaarden weet over wie het gaat.

9	Noem twee voorbeelden die volgens de auteur van de tekst ‘De Kempense zandgrond is gevoelig voor droogte’ effect kunnen hebben op het droogteprobleem in de Kempen.	
		
		.1

23,8 procent van de leerlingen had deze vraag volledig correct. Heel wat kinderen gaven één juist antwoord. Hierdoor geeft de 23,8 procent een wat vertekend beeld. Het is weliswaar zo dat dit een complexe vraag was voor leerlingen van het zesde leerjaar.

15	Formuleer de hoofdgedachte van de tekst 'Zorgwekkend dieren nieuws' in één zin.	
		
		/1

Vraag 15 scoorde vrij behoorlijk. 63,74% van de leerlingen gaven een correct antwoord. Leraren gaven evenwel aan dat ze het moeilijk vinden om dergelijke open vragen te verbeteren. Het is echter een bewuste keuze om in de toets van het zesde leerjaar ook een aantal open vragen te stellen omdat dit van de leerlingen toch een andere vorm van denkvermogen vraagt.

5 Bevindingen en reflecties

Naast de resultaten, vroegen we de leraren om ook feedback te geven op de toets op basis van een aantal vragen. Een grote meerderheid van de leraren, namelijk 71 heeft dit ook effectief gedaan. We willen jullie daar uitdrukkelijk voor bedanken, want we beseffen dat het niet evident is om hier op het einde van het schooljaar de nodige tijd voor te investeren. Het biedt ons materiaal om onze volgende toetsen nog beter te kunnen afstemmen op de klasrealiteit, gekoppeld aan de doelen van het leerplan. Bovendien biedt deze terugkoppeling die gebaseerd is op jullie input ook aanzetten tot verdere reflectie omtrent begrijpend lezen.

5.1 Representativiteit

Een vijftigtal leraren vinden de toets representatief. Vier leraren niet en een aantal leraren geven aan dat ze een aantal vragen wel maar ook een aantal vragen niet of minder representatief vinden. Dus over het algemeen vonden de meeste leraren de toets representatief voor het domein begrijpend lezen. Ook geven de leraren aan dat de scores in de lijn van de verwachtingen liggen.

Enkele leraren vermelden het belang van het bewust maken van leerlingen van verschillende tekstsoorten. Dit onderbouwt ook de keuze om te werken met een bronnenboekje waarin we verschillende tekstsoorten hebben opgenomen. Een aantal leraren gaf wel aan dat er met betrekking tot de tekstsoorten soms - afhankelijk van de methode - een andere terminologie wordt gebruikt.

Het werken met een bronnenboekje heeft voor- en nadelen. Het is over het algemeen iets moeilijker voor de leerlingen. Enerzijds gewoon omwille van de hoeveelheid tekst maar anderzijds ook omdat ze zich gericht moeten oriënteren doorheen het bronnenboekje. Bovendien vraagt het ook veel tijd om het rustig door te nemen. Het voordeel is natuurlijk wel dat binnen een bepaald thema kan gewerkt worden, dat er verschillende tekstsoorten kunnen aangereikt worden en dat er ook een aantal strategieën gebruikt moeten worden door de leerlingen bij het beantwoorden van de vragen.

Leraren geven wel aan dat begrijpend lezen moeilijk is en blijft voor de leerlingen. Ze merken hierbij op dat het ook dikwijls bij het correct lezen en interpreteren van de vragen misloopt. Het vraagt een blijvende aandacht.

5.2 Wat leren we uit deze toets?

De toets zet leraren aan tot kritische reflectie op hun eigen praktijk. Sommige leraren gaven aan om in de toekomst meer in te zetten op een aantal concrete doelen zoals oorzaak-

gevolg, verwijswaarden, figuurlijk taalgebruik ... Anderen gaven aan om meer aandacht te besteden aan verschillende tekstsoorten, waaronder bijvoorbeeld ook wervende teksten. Dit ook vanuit de vaststelling dat vanuit sommige methodes het begrijpend lezen te eng gericht is op fictie/verhalen. Daarnaast werden er een aantal reflecties naar didactisch aanpak gemaakt. Zo gaf een leerkracht aan dat in hun gehanteerde methode de teksten bij begrijpend lezen in kortere stukken worden verdeeld. Het is inderdaad aangewezen om voor het realiseren van bepaalde doelen ook met langere teksten, kranten of tijdschriften te werken. Als tip kunnen we hierbij meegeven dat nieuwsbrieven van de gemeente, de afvalkranten van IOK, informatieblaadjes van de jeugddienst, ... ideaal materiaal zijn om begrijpend lezen binnen een realistische context te laten plaatsvinden.

Ook is het belangrijk om blijvend aandacht te hebben voor strategieën zoals het activeren van de voorkennis, het grondig lezen en interpreteren van de vragen en het controleren van de antwoorden. Strategieën en vaardigheden waar de leerlingen doorheen heel hun voordeel mee kunnen halen.

Kort willen we nog uitdrukkelijk wijzen op het belang van voorkennis omdat dit natuurlijk ook bepalend is voor de mate waarin de leerlingen teksten begrijpen. Zo gaf een leraar aan dat 'leerlingen die interesse tonen in wereldoriëntatie én een grote algemene kennis hebben, alle vragen foutloos oplossen'. Het is sowieso een feit dat kinderen die rond het thema milieu een grote interesse hebben, bevooroordeeld zijn bij het maken van de toets. Ons sterkt het in de gedachte om te zorgen dat leerlingen in de basisschool een brede waaier aan ervaringen kunnen opdoen rond verschillende thema's.

5.3 Wat is moeilijk bij begrijpend lezen?

Verscheidene leraren geven aan dat het vinden van juiste en goede teksten moeilijk is. Hiermee wordt bedoeld teksten die boeiend zijn voor leerlingen maar ook voldoende uitdagend. Het vinden van degelijke gevarieerde, korte teksten die aansluiten bij de leerstof en bij de leefwereld van de leerlingen vormt een uitdaging. Verschillende leraren verwijzen hiervoor ook naar onder andere 'Nieuwsbegrip' (www.nieuwsbegrip.be). Maar er zijn zeker ook nog andere mogelijkheden zoals de Kits-krant (www.kits.be), Wablieft-krant (www.wablieft.be) ...

Andere leraren geven aan dat het motiveren van leerlingen een uitdaging vormt. Heel wat leerlingen ervaren begrijpend lezen immers als saai, als een sleur, ... Initiatieven rond het stimuleren van het leesplezier zijn daarom zeker op zijn plaats. Heel wat leraren verwijzen hierbij onder meer naar kwartiermakers (www.willewete.be/kwartiermakers). Meestal nemen plaatselijke bibliotheken ook initiatieven naar scholen om het lezen en leesplezier aan te wakkeren. Vraag er zeker naar. Graag lezen en veel lezen hebben ongetwijfeld een positieve impact op het begrijpend lezen.

Het met effect remediëren van leerlingen waarbij het begrijpend lezen moeizaam verloopt blijkt ook moeilijk te zijn. Een leraar stelt het als volgt: 'Het blijft moeilijk om de cognitief zwakkere leerlingen die weliswaar goed technisch kunnen lezen, toch de boodschap in een tekst of de hoofdgedachte in een tekst te laten achterhalen.' Het is dus belangrijk om niet enkel in te zetten op leesplezier maar ook via directe instructie, modellering, het aanbrengen van bepaalde strategieën leerlingen handvatten aan te reiken om ... Begrijpend lezen komt niet vanzelf maar vraagt ook gericht onderricht.

Enkele leraren kaarten ook het probleem aan van begrijpend lezen bij anderstalige leerlingen. Voor hen vormt begrijpend lezen nog een grotere uitdaging. Op de website 'Lezen met begrip' van de UCLL vind je hiervoor enkele tips en aandachtspunten. (<https://www.lezenmetbegrip.ucll.be/hoe-begrijpend-lezen-met-anderstalige-leerlingen>)

5.4 Hoe evalueer je begrijpend lezen?

Begrijpend lezen is een complexe vaardigheid. Het evalueren ervan is niet anders. De meeste leraren geven aan dat ze begrijpend lezen vooral evalueren vanuit de toetsen uit de methode soms aangevuld met eigen toetsen of externe toetsen zoals de OVSG-toets. Zicht krijgen op waar de leerlingen staan voor begrijpend lezen en of ze voldoende ontwikkelen op dit vlak, gebeurt best via een combinatie van toetsing, observatie en reflectie. Op die manier wordt er zo breed mogelijk geëvalueerd. Zo geven sommige leraren aan dat ze ook mondelinge feedback geven doorheen de dag vanuit observaties. We willen hierbij inderdaad het belang benadrukken van directe feedback. Het is een krachtig instrument om een gerichte terugkoppeling te doen naar leerlingen. Ook het werken met meer formatieve evaluaties waarbij de toetsen begrijpend lezen uitgangspunt vormen voor individuele of gezamenlijke bespreking, kunnen bijdragen tot het optimaliseren van het begrijpend lezen.

5.5 Hoe stimuleer je het begrijpend lezen?

De meeste leraren nemen verschillende initiatieven om het begrijpend lezen te stimuleren. Deze gaan vooral in functie van het leesplezier. De onderliggende gedachte hierbij is dat graag lezen aanzet tot veel lezen waardoor leerlingen oefenen in het begrijpend lezen. Het stimuleren van het lezen van boeken, het aanzetten tot bibliotheekbezoek, kwartierlezen zijn allerhande initiatieven die hierop inspelen.

Daarnaast duiden heel wat leerkrachten ook op belang van voorleesmomenten, ook in het zesde leerjaar. Het creëert een rustmoment en een verbondenheid, het samen opgaan en wegdromen in een boek, een andere realiteit.

6 Besluit

Begrijpend lezen is een belangrijke vaardigheid zowel voor de algemene ontwikkeling als voor de verdere schoolcarrière van leerlingen. Het is een fundament voor verdere ontplooiing en ontwikkeling. Het zesde leerjaar sluit hierbij een belangrijke fase af waarbij leerlingen gegroeid zijn van het herkennen van letters in de kleuterschool over het eigen maken van de technische vaardigheid komen tot het evolueren naar volwaardige begrijpende lezers die de nodige competenties hebben om het secundair onderwijs aan te vatten.

Toch stellen we vast dat heel wat leerlingen moeite hebben met begrijpend lezen maar ook dat we als leraar het ook moeilijk hebben met het instrueren van begrijpend lezen. We lopen soms vast op een aantal hindernissen zoals het gebrek aan tijd, aan goede en uitdagende teksten, aan evaluatiemateriaal... De meeste scholen proberen via allerhande acties in te zetten op leesplezier om op die manier de leesmotivatie te verhogen. Daarnaast is ook gerichte instructie belangrijk bij het begrijpend lezen.

We sluiten graag af met vijf didactisch principes voor effectief begrijpend leesonderwijs zoals deze opgenomen zijn in de VLOR-publicatie 'Sleutels voor effectief begrijpend lezen, inspiratiegids voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs':

In effectief begrijpend leesonderwijs ...

- krijgen leerlingen betekenisvolle en uitdagende begrijpend leesteksten en opdrachten. De leerlingen lezen op een concreet doel te bereiken zodat ze gestimuleerd worden om de betekenis van de tekst te achterhalen. (FUNCTIONALITEIT)
- houden leraar en leerlingen diepgaande gesprekken over een tekst. Zowel de gesprekken tussen de leraar en de leerlingen als de gesprekken tussen leerlingen onderling zijn belangrijk. (INTERACTIE)
- leren de leerlingen om zelfstandig strategieën toe te passen als het begrijpen van een tekst moeilijk wordt. (STRATEGIE-INSTRUCTIE)

- wordt aandacht besteed aan het verhogen van de leesmotivatie van leerlingen. (LEESMOTIVATIE)
- wordt in alle leergebieden gewerkt aan begrijpend lezen. (TRANSFER)